

Koekaivauksia keskiaikaisen kylän paikalla Snappertunan
pitäjän Bergbyn kylässä Kullåkerbackenilla Lillbergin talon
maalla.

Kertomukseen kuuluu 5 karttaa, 4 valoku-
vaa (lev. 6418-21) sekä H.M.l. 8643 ja 8689:
1-36.

Syyskesällä 1923 saapui museoon seuraava Muinaistieteelliselle
Toimikunnalle osoitettu kirje:

"Vid stensläpning från en åkerbacke, som jag ämnar uppbryta
till åker, upptäckte vi fyra stycken stensättningar. En av sten-
sättningarna kom vi vid vårt arbete ofrivilligt att undersöka.
Ungefär 30 cm under jordytan fanns ett bränt lager med småsten.
Vi rörde dem ej vidare, utan låter allt vara tills en sakkunnig
person undersökt dem. Mitt hemman Berg Lillgård i Snappertuna är
granngård till Finnby by i Karis, där liknande stensättningar
undersökts.

Högaktningsfullt:

Anian Fagerström.

Jordbrukare, Karis Snappertuna."

Kirjeen johdosta kävi professori Tallgren v. 1924 paikalla,
löytäen mäeltä lisäksi vielä yhden raunion, kuten maanvilj. Fager-
ström minulle on kertonut, ja seuraavana kesänä maisteri Kampman
tarkasti raunioita, todeten koekaivauksessa että hautarauniot eivät
olleet kyseessä, pitäen sen vuoksi enempiä tutkimuksia paikalla
tarpeettomina. Saman v:n joulukuussa toi maanviljelijä Fagerström
kuitenkin museoon saviastianpaloja, jotka saattoivat olla rautakauti-
sia ja jotka hän oli löytänyt jatkaessaan yhdessä lankonsa maiste-
ri Öhmanin kanssa maisteri Kampmanin alkamia kaivauksia eräässä
mäen raunioista (8643). Rauniot ansaitsivat siis tarkemman tutkimuk-
sen ja tohtori A. Hackmanin pyynnöstä matkusti allekirjoittanut
elokuun alussa 1926 ylimääräisenä kesätyönä sitä suorittamaan.

Puheenalaiset rauniot sijaitsevat kallioperäisellä moreenimäellä peltojen keskellä $\frac{1}{2}$ km länteen Lillbergin talosta (kartat 1 ja 2, valokuv. 1). Mäki on Storbergin ja Lillbergin Kullåkerin välillä, jotka molemmat pellot nykyään kuuluvat Lillbergin tiluksiin. Mäellä ei ole mitään varsinaista nimeä, mutta voidaan sitä luontevasti sanoa Kullåkerbackeniksi. Sen pohjoispuolitse virtaa vähäinen oja, jolla on nimenä "Kungsådran" ja joka Raaseporin luona laskee mereen. Mäen luoteis- ja koillispuoliset notkot, joiden halki puro virtaa, ovat topografikartan (V:23) mukaan sangen alhaalla, vain 1 sashenin (2,13 m) ja osaksi vähemmänkin meren pintaa ylempänä. Ne ovat siis, jos mitta on likimainkin oikea, vielä historiallisella ajalla olleet meren alla, ja mäki on ollut merestä kauas sisämaahan, lähelle Karjan kirkkoa ja Lohjan selän liepeitä johtaneen lahden rannalla, saman kulkuväylänä kenties tärkeän lahden, jonka suulle Raaseporin linna on rakennettu. Mäen eteläpuolella on myös alava notko, joka topografikartan mukaan on 2 sashenin (4,26 m:n) käyrän yläpuolella, mutta joka luonnossa näyttää sekin sangen alavalta (vrt. kuv. 1). Mahdollisesti on mäki siis keskiajalla, jota siellä olevat rauniot edustavat, ollut vielä saarena; ainakin on se kannas, joka etelässä on mahdollisesti yhdistänyt sen mantereeseen, ollut aivan matala ja vesiperäinen.

Mäki, jonka kivikkoisesta moreenista kallio pistää monin kohdin esiin, on topografikartan mukaan n. 17 m meren pintaa ja n. 15 m ympäröiviä notkoja ylempänä. Sen korkeimpana harjanteena on muodoltaan sangen säännöllinen kaakosta luoteeseen kulkeva, luoteispäässään korkein ja äkkijyrkkään kallioon päättyvä selänne. Selänteen molemmin puolin on hieman alavammat tasaset pengermät, jotka joskus ennen vanhaan ovat olleet viljelyksessä. Maanviljelijä Fagerström on aikomut uudelleen ottaa ne viljelykseen ja samalla myös raivata muuallakin mäellä viljelyskelpoisen maan pelloksi. Arvellen näissä töissä mahdollisesti ^{joutuvansa/}purkamaan jonkun mäen raunioista, halusi hän saada ne sitä ennen asetuksen mukaisesti tutkituksi.

Mäellä olevat rauniot näkyvät kartasta 2.

1) Mäen lounaiskulmalla on muita almejana keskiselännettä matalammalla kukkulalla 3 rauniota (ks. karttaa 2). Niistä pohjoisin oli selvin (raunio a). Se oli rajapyykin näköinen, keskellä lähes

$\frac{1}{2}$ m muuta rauniota ylempi kohoava pystykivi, kuten bautakivi. Muuten oli tämän maa- ja kivisekaisen raunion mitta n. 2 m, korkeus n. 25 cm. Raunion keskuskiven lähin ympäristö tarkastettiin; kiven eteläpuolelta ei tullut näkyviin mitään kulttuurimerkkejä, mutta pohjoiselta puolen 40 cm syvältä löytyi hiili- ja tuhkapesa ja kivet olivat palaneita. Selvisi että raunio oli tulisija, pieni savupirtin kiuas, eikä hautaraunio. Löytöesineitä ei tullut. Pystykivi, joka oli n. 90 cm korkea, 65 cm leveä ja 50 cm paksu, oli etelässä tulisijan takaseinänä. Samanlainen, joskaan ei näin korkea selkäkivi oli, kuten sittemmin havaittiin, myös muissakin raunioissa. Kiukaan luoteispuolella oli pari loivaa maakuoppaa, jotka ehkä ovat jäännöksiä pirtin lattian alle kaive-
tuista kellareista, "sillanalisista". Kiukaan eteläpuolelta löydettiin paikkaa kartoitettaessa vielä 2 kiuasrauniota. Ne voivat mahdollisesti joutua hävitettäväksi aikeessa olevissa uutisraivaus-
töissä, jotavastoin ylempänä sijaitseva raunio a ei ole vaarassa, sillä sen lähin ympäristö on pelloksi sopimatonta kivikkoista maata.

Syytä oli siis päätellä, että kaikki rauniot mäellä olivat kiukaiden jätteitä. Kun maanviljelijä Fagerströmin löytämät savias-
tianpalat olivat kuitenkin mahdollisesti rautakautisia ja kun naa-
purikylässä, Karjaan Finnbyssä, on tavattu rautakautisia hautalöy-
töjä, oli koetettava saada todetuksi näiden asunnon jäännösten
ikä. Tutkittaviksi valittiin ne rauniot mäen keskiselänteellä, jot-
kä lähinnä tulisivat purettaviksi aijotuissa viljelyshankkeissa.

2) Mäen päällä keskiselänteen eteläosassa oli kaksi rauniota. Pohjoisempi, raunio c, oli se, jota maisteri Kampman ja maan-
omistaja olivat tarkastaneet; se oli jo kokonaan hävitetty, mutta
sen pohjoispuolella oli 2 loivaa maakuoppaa, jotka kuulunevat sa-
¹⁾man rakennuksen jäännöksiin. Kiukaan lähin ympäristö tarkastettiin.
Ensimmäisenä kuitenkin tutkittiin kaakkoispuolella oleva ehyt ja
rakenteeltaan suuresti rauniota a muistuttava raunio b, joka
osoittautui sekin kiukaaksi, kuten kohta nähdään.

3) Vihdoin oli keskiselänteen pohjoisosassa verraten lähellä
toisiaan 2 uuninrauniota, muita epäselvempiä. Pohjoisemman pohjois-

1) Tämän raunion kohdalla oli mäen keskiselänteen lounaisjuurella
maakuoppa, joka mahdollisesti on kuitenkin rauniota nuorempi (mer-
kitty kartalle 2).

puolella saattoi huomata loiyän kuopanteen.

Mäellä on siis ollut kolme rakennusryhmää savupirtteineen(?), ehkäpä 3 taloa eri rakennuksineen. (ks. karttaa 2). Että näiden asunnonjätteiden ikä ei ole aivan nuori, voinee päätellä siitä, että paikkakunnalla ei enää ole säilynyt mitään muistitietoa mäellä joskus olleista rakennuksista, eikä mäellä ole niihin viittaavaa nimeä.

Rauniosta b kaakkoon oli mäen keskiselänteen kaakkoispäässä joukko isoja maakiviä, jotka muodostivat kaakkoonpäin avoimen suorakaiteen (kartta 2). Kun sitä saattoi epäillä rautakautiseksi n.s. kivikehähaudaksi, varsinkin kun niitä on naapuripitäjässä Karjaassa, missä rautakauden hautalöytöjä on, kuten jo mainittu, tavattu Bergbyn naapurikylästä Finnbystä, kaivettiin kivikehän sisäpuolelle, kivien väliin ja niiden ulkosivuillekin useampia koekuoppia, joista kuitenkin kaikista tuli esiin vain raakaa maata. Tulos oli siis aivan negatiivinen.

K a i v a u k s e t.

Raunio b otettiin sitten tarkemman tutkimuksen alaiseksi. Kuten jo mainittiin, muistutti se isosti rauniota a, joka oli jo todettu kiukaan jäännökseksi. Takakivi raunion kaakkoispäässä oli tosin matalampi, vain 50 cm korkea, josta noin puolet kohosi rauniota ylemmäksi. Sen yläosa oli kuitenkin mahdollisesti poislohjennut. Raunion pituus oli $1\frac{1}{2}$ m (SE-NW), leveys n. metrin ja korkeus 25 cm. Kivistä kohosivat pintaturpeesta esiin vain suurimmat (kuva 2). Kun pintaturve oli poistettu, selvisi että kiviä oli kiukaasta hajonnut melkoisen laajalle sen ympärille (kuva 3). Kiuas on siis ollut alkuaan korkeampi, ehkäpä, vahvaseinäisempikin. Ne kivet, jotka näkyvät kartalla 4 ja kuvassa 4 olivat säilyneet likimain alkuperäisissä asemissaan, s.o. niiden alla ei ollut enää kulttuurimaata. Raunion pohjoisin iso reunakivi, joka on sekä kartalla että kuvassa 4 (etualalla vasemmalla) näkyvissä, oli jo kuitenkin vyörähtänyt hieman alemmas paikaltaan. Kiukaan pohja oli n. 30 - 40 cm syvällä ja oli siinä suulla pohjalle asetettuja, sittemmin rikki palaneita laa-

kakiviä; hiiltä ja nokea oli tietysti vielä jonkunverran syvem-
mälläkin (korkeusmitta n. 0,36, syvyys siis n. 45 cm). Uunin
suu aukesi luoteeseen sillä siinä oli mustaa maata kiukaan
edustalla, ja senhän saattoi jo päätellä selkäkiven ja reuna-
kivien asemasta. Näiden kivien alta tuli esiin puhdas hietamaa
(paitsi pohjoisen liikahtaneen nurkkakiven alta). Kiukaan reuna-
kivien lounaisjuurella oli kapea juova puhdasta hietaa (kartta
4, kuv. 4), joka alkoi pintaturpeen alta ulottuen pohjamaahan.
Mahdollisesti on sillä kohtaa ollut kiviä s.o. kiukaan seinä on
ollut paksumpi, ainakin 2 kiviriviä käsittävä, joista ulompi on
sitten sortunut ja vain sisemmän kehän pohjakivet ovat pysy-
neet paikoillaan. Ehkäpä on näiden kivirivien väli ollut täytetty
hiedalla. Voisi myös olettaa siinä olleen jotain puulaitetta,
puusalvoksen ^(luas) tai penkin. Raunion koillispuolella oli myös kult-
tuurikerroksessa puhdas n. 20 cm leveä hietajuova, mutta vasta
n. 30 cm:n päässä reunakivistä (kartta 4). Siinä voi siis olla
jo kysymys hirsiseinästä, jonka alle jäänyt kohta on säilynyt
puhtaana.

2

Kiukaan ympärillä tutkittiin maata n. 15 m, kuten kartoista
3 - 4 selviää. Maa oli luonnostaan kivistä moreenimultaa, jossa
kulttuurijäljet eivät näy kovin terävästi. Kiukaan luoteis- ja
lounaispuolella oli väkevä, mustahko kulttuurikerros, luoteispuo-
lella n. 20 cm vahva ja lounaispuolella osittain vahvempikin,
paikoin aina 36 cm:iä syvälle ulottuva. Tämän väkevän kulttuuri-
maan ulkoraja oli kiukaan lounaispuolella hyvin selvästi näky-
vissä n. 1½ m:n päässä kiukaasta (ks. karttaa 4 ja kuvaa 4)
ja merkitsi se täällä erinäisistä kohta tarkemmin selostettavista
merkeistä päättäen myös tuvan seinän kohtaa. Luoteispuolella ei
raja ollut yhtä jyrkkä, joskin se sielläkin oli havaittavissa.
Tässä kulttuurimaassa oli runsaasti kiukaasta sortuneita palaneita
kiviä. Osan niistä merkitsin kartalle 3, koskapa otaksuin niitä
aluksi rakennuksen perustuskiviksi. Ne olivat kuitenkin kaikki,
kuten pian selvisi, sekundäärisessä asemassa, sillä niiden alta
tuli esille vielä kulttuurimaata ja savikappaleita, jopa muita
löytöjäkin. Näitä palaneita kiviä löytyi jokseenkin tarkoin vä-
kevän kulttuurimaan lounaiseen äkkirajaan asti. Kartalle 4 ei

näitä kiukaasta kulttuurimaan päälle sortuneita kiviä ole viety. Kiukaan lounaispuolisessa kulttuurimaassa oli myös sen pohja-osia myöten, runsaanlaisesti savipaloja; ne ovat ilmeisesti jätettä seinän tiivisteestä. Kun ne ovat palaneita, on tässä ollut rakennus tulipalon hävittäjä. Näitä savipaloja oli runsaiten pitkin väkevän kulttuurimaan ulkoreunaa lounaassa, joskin niitä oli myös levinnyt sen molemmin puolin ja joskin niitä löytyi jokunen vielä itse kiukaastakin. Tämä viittaa siihen, että rakennuksen lounais-seinä on ollut kulttuurimaan ulkorajan kohdalla. Se että palaneet kiukaasta sortuneet kivet näyttivät ulottuvan myös tähän oletettuun seinäviivaan saakka, lienee selvitettävä niin, että seinän alimmat hirsikerrat olivat vielä jäljellä kiukaan sortuessa tännepäin, estäen kivien levenemisen pitemmälle. Kiukaan kaakkoispuolella oli kulttuurimaa heikkoa, joskin siitä tuli esille pari löytöesineitä ja hieman savipaloja; maa oli likaisempaa vain aivan kiukaan juurella. Siinä on seinän otaksuttava kulkeneen aivan läheltä kiukaasta sen taitse. Koillispuolisesta mahdollisesti seinää merkitsevistä puhtaana säilyneestä hietajuovasta oli jo puhe (vrt. karttaa 4). Tuvan leveys olisi siis ollut jokseenkin tasan 3 metr., suunta kaakosta luoteeseen, kuten mäen selänteeseen, ja kiuas olisi sijainnut tuvan itänurkassa. Savikappaleita ei näillä kaakkois- ja koillis-sivuilla ollut kuin jokunen; olisiko vain tuvan lounaisseinä ollut savella tiivistetty - kuten nykyään usein vain merituulen puoleinen sivu on esim. päreillä vuorattu - tahi kenties ei tuvan seinä olekaan kulkenut näillä suunnilla teoriamme mukaisesti. Kiukaan luoteispuolella ei ainakaan väkevän kulttuurimaan raja, joka siellä ei ollutkaan yhtä jyrkkä kuin lounaassa, voine merkitä tuvan seinää, joka siinä tapauksessa olisi ollut aivan liian lähellä kiukaan suuta, siitä vain n. 60 - 70 cm:n päässä. On oletettava, että pirtti on jatkunut tännepäin ja että siinä tästä alkaen on ollut puulaattia. Musta, väkevä, talleantunut kulttuurimaa kiukaasta sekä lounaaseen että sitä lähinnä sen luoteispuolella osoittaa selvästi, että tuvassa on kiukaan ympärillä ollut vain maalaattia. Kiukaan pohjoisnurkan koillispuolella oli n. 10 cm:n läpimittainen, 65 cm:

maanpintaa ja ehkä n. 45 cm tuvan maalaattian tasoa syvemmäl-
le ulottuva kulttuurimaakuoppa, jossa oli hiiltä aina pohjaa myö-
ten. Se on jonkun pystypaalun sija, ehkä on paalun maahan upo-
tettu pää ollut säilymisen vuoksi hiillytetty, kuten usein nyky-
ään aita- ja puhelinpaalujen. - Löytöinä korjattiin joitakin
pronssi- tai messinkiesineen paloja, joku rautaesine, hioinkivi,
nauloja, joista jotkut rautakaudella ^{jo käytettyjä/} niitin-naulatyyppiä, toiset
taas uudempaa lajia, saviastiankappaleita, joista osa glaseerattuja,
savipaloja, kuonaa, polttamattomia ja poltettuja luita sekä hampai-
ta. Lasitetuista saviastianpaloista päättäen paikalla on asuttu
historiallisella ajalla, todennäköisimmin keskiajalla (vrt. 8689: 1-
24). Löytöihin palaamme vielä lyhyesti tuonnempana.

Raunio c, jota maisteri Kampman ja maanviljelijä Fagerström
olivat jo tutkineet, oli sijainnut rauniosta b n. 8 m:n päässä
luoteeseen. Nyt oli sen paikalla enää vain kuoppa, mutta kerrot-
tiin sen olleen muodoltaan samantapaisen, kuin rauniot a ja b.
Raunion ympäriltä tutkittiin maata n. 14 m ² (kartta 5), etupäässä
toivossa löytää esineitä, jotka vahvistaisivat edellisessä kaivauk-
sessa esiintulleiden löytöesineiden antamaa aikamääräystä. Maa oli
tässä vielä kivisempää soraa kuin raunion b ympärillä, ja kult-
tuurikerros oli huomattavasti heikompaa. Kuten kiukaan b ympäriltä,
löytyi tästäkin kiuaskiviä ja palaneita savitiivisteiden kappaleita,
joskin varsin vähän. Väkevintä oli kulttuurikerros kiukaanpaikan
pohjoispuolella, mutta 20 cm:iä syvemmälle pinnasta lukien se ei
yleensä ulottunut ja se alkoi jo heti pintaturpeesta. Kiukaan poh-
joispuolella oli kulttuurikerroksessa syvennys, kuten paalun jäl-
ki, ja kiukaan eteläpuolelta löytyi pieni hiilikoko, joka ulottui
muuta kulttuurikerrosta syvemmälle (30 cm syvään). Löytöinä saa-
tiin, paitsi saviastian kappaleita ja savipaloja, lyijypalanen, jo-
ku pronssiesineen pala ja rautanauloja (8689:25 - 36). Useimmat
löydöt saatiin vasta seulasta, sillä sateettoman kesän jälkeen
kuivassa maassa oli esineitä vaikeata nähdä. - Kiuas lienee tässä
ollut rakennuksen etelänurkassa. Ehkäpä kuuluvat kiukaasta pohjoi-
seen 2 - 7 m:n päässä olevat loivat maakuopat (kartta 2) esim.
laattianalisina kellarikuoppina samaan rakennukseen kuin kiuaskin.
Tämä voitaisiin todeta jatkamalla kaivausta tälle taholle. Maa-

perä oli tässä jo sellaista, että paikka ei joutune vaaraan
aijotussa pellonraivauksessa.

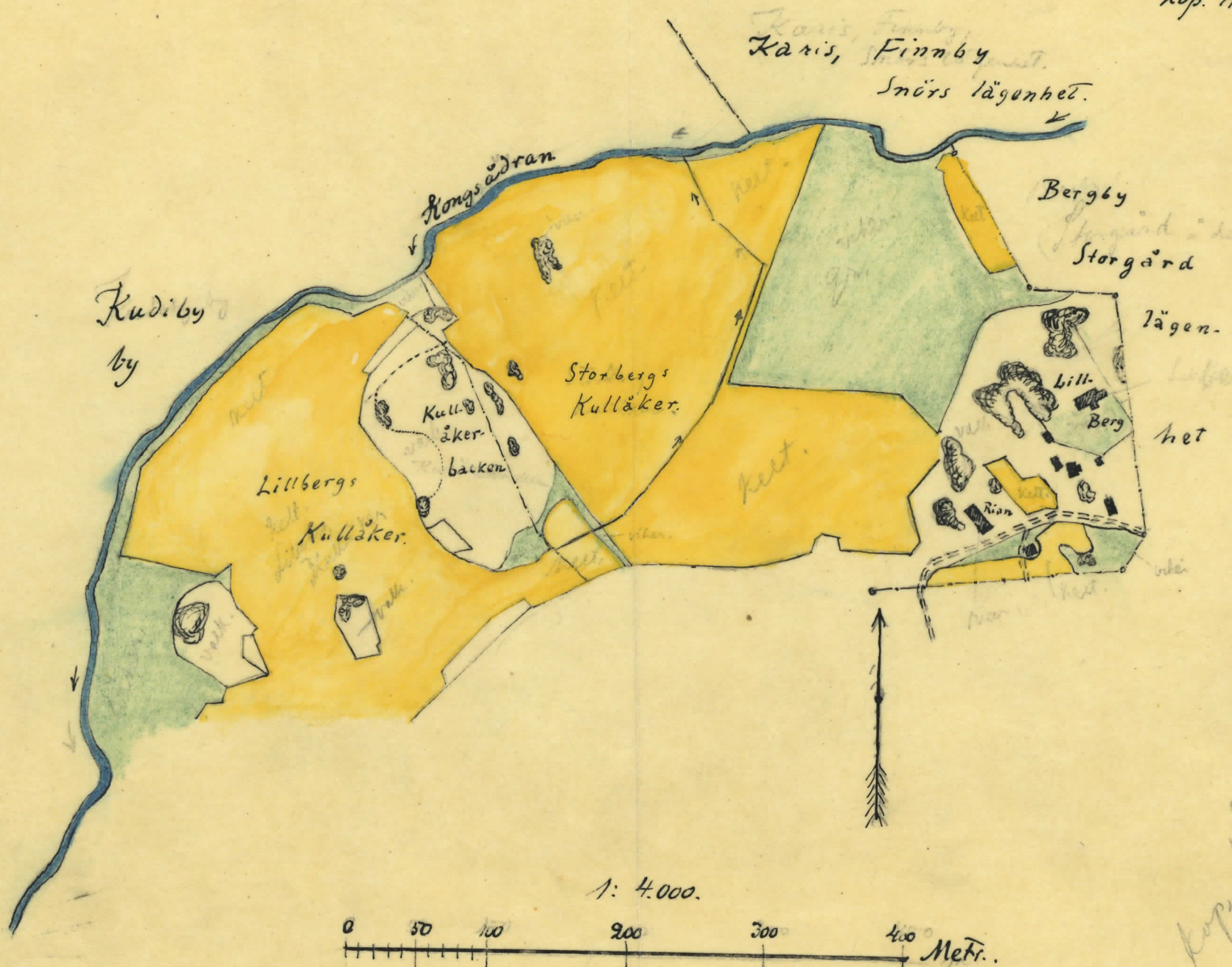
Rauniot ovat siis asuinrakennusten uunien jäännöksiä vasta keskiajalta eivätkä kuulu näin ollen enää esihistoriallisen osaston alaan. Tulevassa uutisviljelyksessä joutunevat niistä tuskin muut, kuin raunion a eteläpuolella olevat vasta kartoitustöissä löydetty 2 rauniota sekä nyt lähimpine ympäristöineen tutkittu raunio b ehkä myös raunio c vaaranalaisiksi. Siltä varalta, että Muinaistieteellinen Toimikunta haluaisi vielä jatkaa tutkimuksia paikalla, olen lähettänyt paikan omistajalle, maanviljelijä A. Fagerströmille jäljennöksen kartasta 2 ja pyytänyt hänen, jos joku tutkimattomista raunioista tai maa-kuopista uutisviljelyksissä tulee tosiaankin hävitettäväksi, ilmoittamaan siitä hyvissä ajoin Toimikunnalle.

Sittenkun yllä oleva jo oli kirjoitettu, on paikalta löydettyjä esineitä lueteltaessa tohtori A. Hackman niiden joukossa huomannut ainakin yhden esihistoriallisen esineen, pronssisen itävenäläistyyllisen riipushelyn (8689:3). Mahdollisesti on myös ohut pronssinen hela (8689:27) esihistoriallinen. Jos näin on, on mäellä, johon rakennukset keskiajalla on pystytetty, aikaisemmin esihistoriallisella ajalla ollut kalmisto. Sen aikuisia voivat myös olla kaivauksissa löytyneet palaneet luumurut. Professori A. M. Tallgren, joka on lukuisasti nähnyt originaaleina niitä itävenäläisiä helyjä, joita tohtori Hackman tarkoittaa (ks. viittauksia luettelossa), ei pidä kuitenkaan Snappertunan riipushelyn vertausta niihin oikeutettuna.

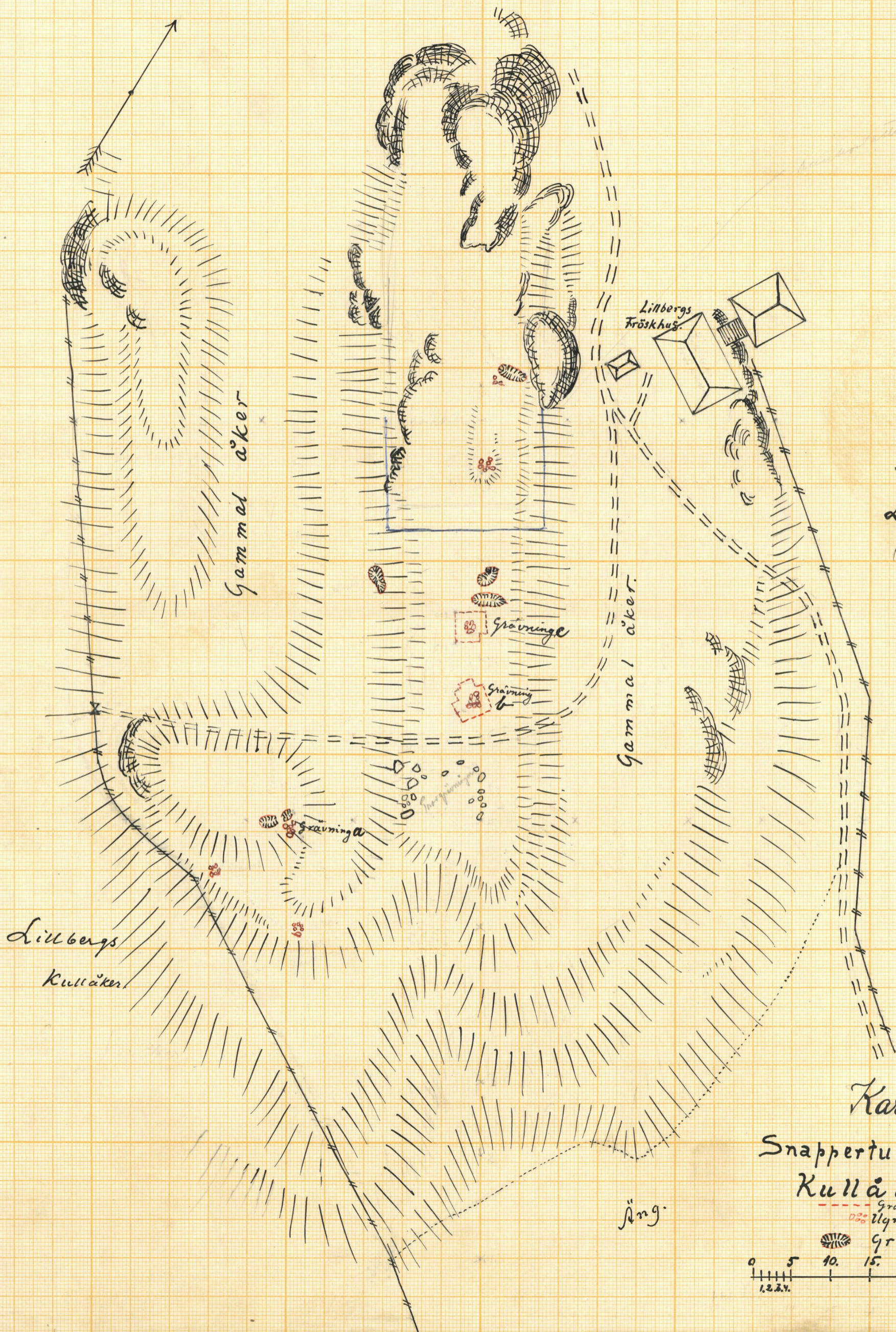
Kaivaukset paikalla suoritin elokuun 2 - 6 p:nä 1926.

Aame Eungsaund

Karta. 1.
 Snappertuna, Bergby
 Lillberg, Kulläkerbacken.
 Kop. A. Europaeus 6/8 1926.

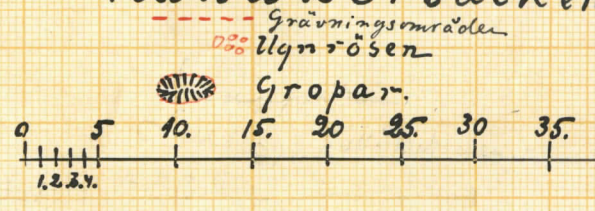
Kop. A. S. 6/8 26.

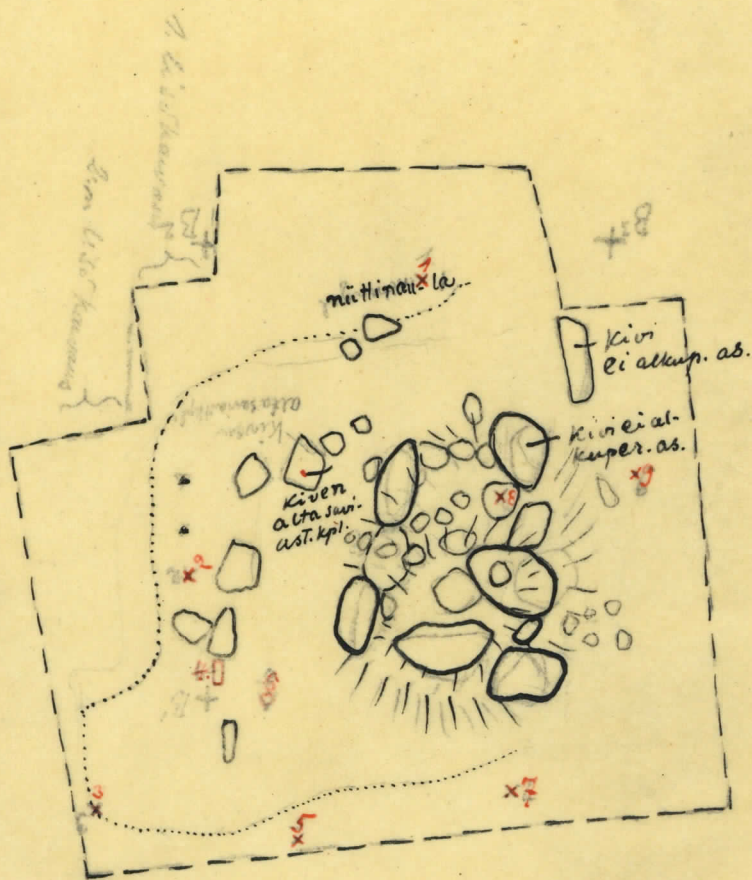
Lilbergs
(f.d. Störbergs)
Kullåker.

Karta 2.

Snappertuna, Lilberg
Kullåkerbacken

Äng.

Kartta 3. (vrt. valokuv. 2-3).

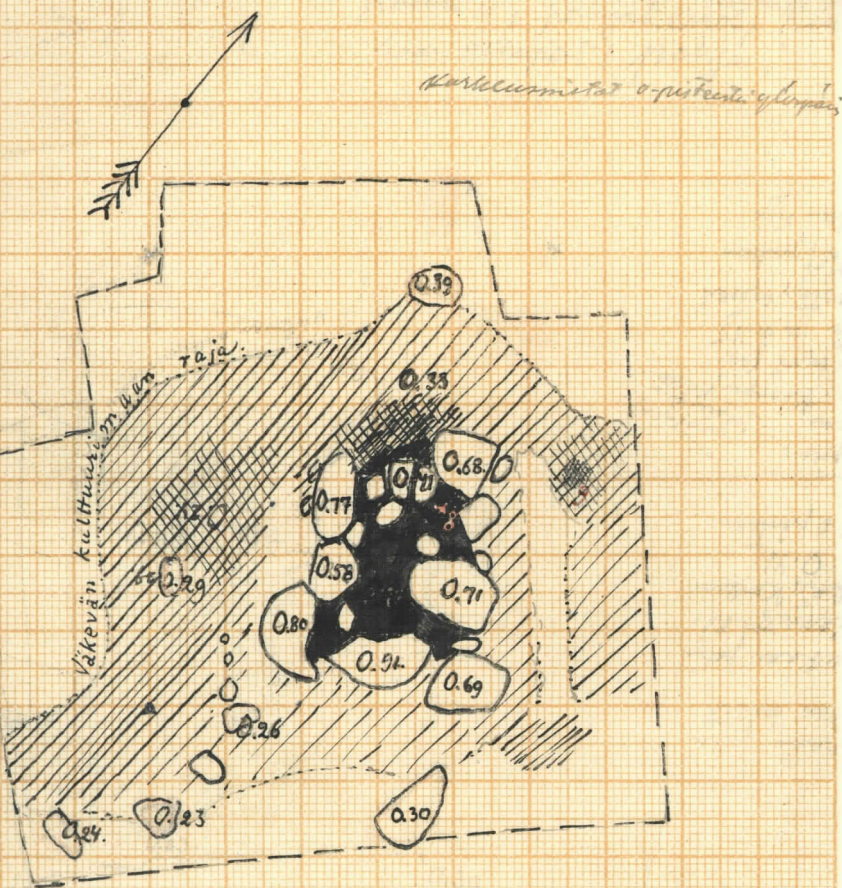
Snappertuna, Lillberg.

Kuuäkerbacken. Uunib

Pintaosa ja löydöt. x

A. Europæus 1926.

Mittakaava ja ilmansuunta kuten kartalla 4.

Kartta 4. (vrt. valokuv. 4)

Snappertuna, Lillberg

Kuuäkerbacken. Unib.

Pohjakerros (yli 25m syv.).

Korkeusmitat yli 0-pisteen

× 8-9 löytöjä pohjakerroksesta. A. Europaeus 1926.

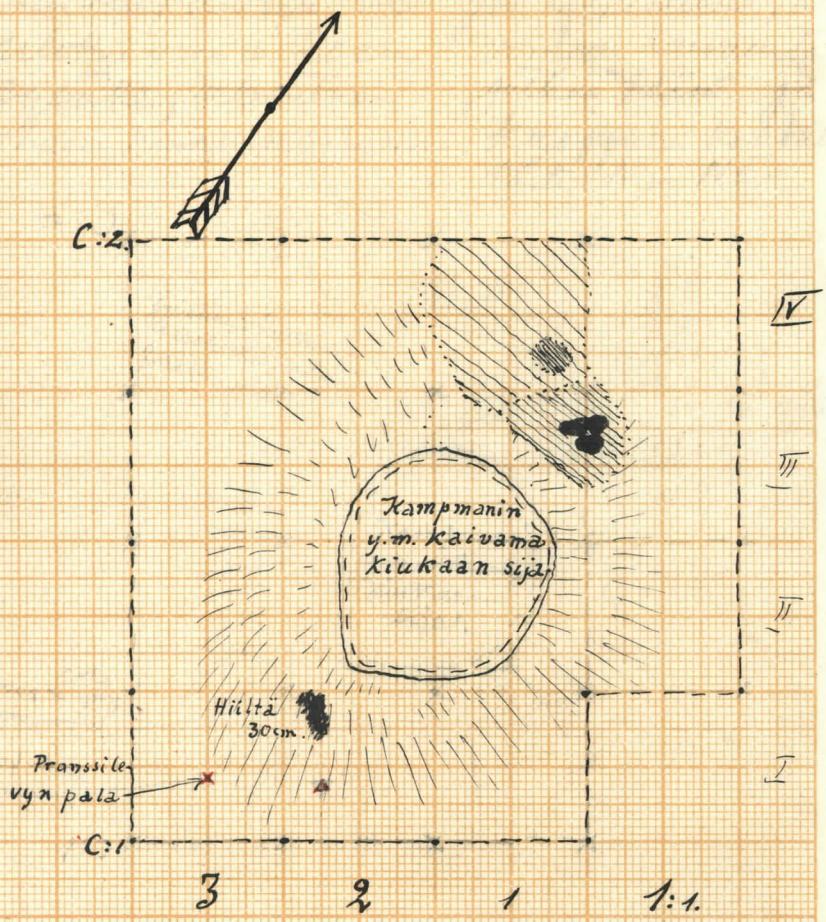
Kartta 5.
Snappertuna, Lillberg.
Kullåkerbacken

Munin C
ympäristö.

2 cm = 1 m.

● palaneita kiviä.

Tutk. A. Europæus 1926.

Snappertuna, Lilberg, Kull-
åkerbacken. Keskiainaisia piis-
tinkeinuaita. Valok. A. Suopaeus 1926.

64/8

Kuv. 1. Kullåkerbacken jokseenkeis idästä, nähtynä
eräältä Föyppäältä Lilbergin maalla.
A. Es. 6/8 1926.

6419

Kuva 2. Snappetuna, Kulläkerbacken. Kivaraunio b "luonnontilassa", luoteesta näin.
A.S. 2/8 1926.

6420.

Kuva 3. Sama raunio kuin yllä, Furpeerta jouljasettuna, samalta suunnalta jostakin hiukan etään. Näe nähtynä kuin ylempi kuva.

A.S. 2/8 1926.

6421.

Kuva 4. Sama kiuasraunio C, kuin edellisessä
Kuvissa, täysin puhdistettuna (vzörnyntä
Kivistä y. m.). Kiivarta ympäröivän vakovan
Kulttuurin ulkoraja kepeillä merkitty.
Kuva otettu samalta suunnalta joskin hiukan
Kauempaa vasemmalla kuin Kaksi edellistä.

A. Es. 4/8 1926.